Görgüli / powest

Category: Kitapcy,Powestler,Türkmen dili
написано kitapcy | 23 января, 2025
Görgüli / powest GÖRGÜLI

1.

– Alýow.
– Hä…
– Alýow… alýow…
– Alýow diýip aldyň-la, nirä til edýäň?
– Alýow…
– Beh…
– Ýaşuly, özüňizmi? Salawmaleýkim.
– Kim ýaşuly gerek saňa?
– Tüweleme, sesiňiz üýtgemändir, tanadym. Ýaşuly, men Kemal.
– Kemal?..
– Žurnalist. Gazetde işleýärdim.
– Häzir işläňokmy?
– Häzirmi… Häzir işlämok.
– Işlemeli ekeniň-dä.
– Sebäbini aýdaryn. Garşy bolmasaňyz, ýaşuly, bäş minut baryp gaýdaýsam diýýän. Öňki ýeriňizden göçen ekeniňiz, salgy berdiler.
– Salgy beren kim?
– Tanyş-biliş oglanlar. Habarymam ýok, teatrdan çykan ekeniňiz-ä.
– Menlik nähili alada çykdy?
– Kabul bilseňiz, baramda aýdaýaýyn, ýaşuly.
– Gapy kakylýar, bir minut garaş…
Oraz Sary trubkany gapdala goýup, iňkise batdy, pul dilejekdir diýdi. Oraz Sarynyň teatrda işlemeýänini bilen bolsa, özem gazetde işlemeýän bolsa, başga näme sebäp bolup biler? Pul dilejekdir. Salgy berenler Oraz Sarynyň puly köp diýendirler. Ählisiniň göwnüne mende million dollar bar ýaly-da. Seniň ýüzüňden geçip bilmez, berer, öwüp makala ýazdyň, arşa

göterdiň, ýadyndadyr diýendirler. Ýaňy trubkadan Kemalyň adyny eşidende Oraz Sarynyň özi-de şol makalany ýatlady, makalaly gazetiň nirede ýatanyna çenli anyk ýadynda. Ýigrimi ýyl ozalky makala üçin Oraz Sary Kemalyň öňünde özüni borçly saýanok. Şol mahalam borçludyr öýtmändi, häzirem şoň ýaly. Kemal ýazmadyk bolsa-da başga biri ýazardy. Hökümet hormat edip at berenden soň gazetde makala hökman beriläýmelidi. Bu günki diýilmeli söz belli: Oraz Sara hormatly at beren hökümetem ýok, o-ol öňki teatram ýok, ýetmişden geçen Oraz Sary bar, öýünde otyr…

Ol trubkany gulagyna ýetirdi.

– Sen ertir, agşamlyk bormy, til edip bilermiň?

– Kynlygy ýok, ýaşuly.

– Hoş.

Ol «ertir» diýenine, onda-da «agşamlyk» diýenine geň galdy, sebäbini düşündirip biljek pikir aňyna gelmedi. Aňyna gelmedik zady diliniň aýdany üçin kösenmedi, muňa intuisiýanyň oýny diýip düşünmeli. Ertir agşama çenli Kemalyň hyýalyndan el göteräýmegi-de ähtimaldyr.

Ertesi giç öýlän Kemaldan jaň geldi.

– Ýaşuly, sag-salamat oturanmysyňyz?

– Meniň-ä sag-salamatlyk ýadyma düşenok.

– Bimaza eden bolsam bagşylaweri, ýaşuly.

– Boljak iş boldy.

– Soňy düz bolawersin.

– Soňy düz bolanda nähili bolmaly?

– Bir ýakymsyzlyk bolan ýaly-la?

– Eger talaňçylyga ýakymsyzlyk diýýän bolsaň, şol-a boldy. Ýakymsyzlyk diýmek bärden gaýdýar, has mojuk söz tapmaly.

– Bu ýagdaýda siziň kelläňizi agyrtmaýyn, başga bir gün til edäýerin, ýaşuly.

– Bolan masgaralygy eşidesiň gelenokmy? Žurnalistleriň gözläp ýören wakasy boldy.

– Men häzir gazetde işlämok, ýaşuly.

– Menem teatrda işlämok, kim maňa sen aktýor däl diýip biler, meniň zannym, kärim aktýor. Gazetde işlämok diýip, žurnalistligiňi inkär etjek bolma! Meni görjegiň çyn bolsa, sen bir zat et, ýarym sagatdan gijä galman, birinji parkyň

gaýraky derwezesiniň öňüne gel.
Oraz Sary diline gelen çykalgany unady, birinji park hakynda pikir etmese näme! Nähili diline geldi, haýran galaýmaly!
Olar diýlen ýerde duşuşdylar. Kemal ýognapdyr, gür saçynyň etekleri çalarypdyr, boýy-da peselen ýaly, asyl biraz küýkeripdir diýse-de boljak. Durmuşyň aladasy gerdeninden basýan bolmaga çemeli.
Oraz Sary töwerege esewançylyk edip ýören esger bilen polisiň golaýlap gelýändiklerini görende derwezäniň öňünden aýrylmaga howlukdy, seýil bagyna girdi, giň alleýa bilen ýöräp gitdi, Kemal ondan galmady. Oraz Sary:
– Goragladyň, goraglamadyň, adamlar etjegini edýär – diýip, hüňürdedi. Bagyň içi köçä görä salkyn ekeni. Güýzüň birinji aýy aýaklap ýörse-de, yssy peselenok. Uzaga çeken jöwzadan agaçlaram halys ýadapdyr, klýonyň ýapraklary oda çirkizilen ýaly. Saýanyň öňki goýulygy bolmasa-da, entek ýakymy bar. Olar uly köçäniň güwwüldisinden biraz daşlaşdylar. Gün ýaşardan ir. Iki-eke ötegçi diýäýmeseň, ýörite dynç almak üçin oturan ýok. Ganawdan kereplän suwuň porsusy burnuňa degýär.
Oraz Sary alleýanyň orta gürpüne ýetip, uzyn boş oturgyjyň öňünde aýak çekdi.
– Ed-dil şu ýerde bela sataşdym – diýdi. – Pensiýamy alyp gelýärdim, şu gün sagat on birde bolan waka. Başymy galdyrman gelýän, şu ýerden gönüläp çykaýaýyn-la diýdim. «Waý-eý, bi Oraz aga ýaly-la!» Aýal sesi, seretsem, şu skameýkada bir aýal otyr, ine, ed-dil şu ýerde! – Oraz Sary gyzgyna ýaşyl reňki gopuşan agaç oturgyjyň ortasynda oturdy. – Seredenimi görende şelaýyn güldi. Etli-ganly, ýüzi ýylmanak heleý, owadanam! Adymy tutmadyk bolsa, ünsem berjek däl-ä, jelepleriň biridir diýip geçiberjek. «Waý-eý, Oraz aga, sizem görmek bar ekeni-dä!» diýip, alyp-ýolup barýar, dili şerbede batyrlan ýaly. Golumdan çekip, gapdalynda oturtdy, tarypymy ýetirdi. Artist diýen halk öwgä durup bilýärmi, eräp, akyp barýan. Gözüme barha owadan göründi. Kyrk-kyrk bäş ýaşlarynda, baly goýalan zenan, heleý diýmäge-de diliň barjak däl. Ýakymly söz diýdigiçe ýüzi nurlanyp barýar. Ýaman niýeti bardyr diýip, şübhe edere ýer goýmasa nätjek! «Juda-da Warryk batyry

oýnaýyşyň ýarady — diýdi. — Bäş-on öwre gördüm, diňe seni görmäge barýadym, Oraz aga» diýdi. Gurşun ýaly eräp, symap ýaly titiräp otyryn. «Adyňdan aýlanaýyn, jan Oraz aga, birgiden nalajedeýin siziň gorkak bolşuňyza tomaşa edip gülenlerinde, men aglaýardym» diýdi, şeý diýende gözüme ýaş aýlandy, teatryň artist heleýleriniň birem şonça oýnabilmez. Onuň aýdan sözüni ýönekeý bir tomaşaçydan eşidermidiň?! Muny diňe meniň döreden obrazymyň hakyky manysyna düşünen tomaşaçy aýdyp biler! Tankytçydyryn diýip, döşüne kakýanlardan gowy düşünipdir. Seniňem düşüneniňi aýdaýyn. Seniň şo-ol ýazan makalaňy gaýtadan okap çykdym. «Oraz Sarynyň oýnan Warryk batyry öňki oýnanlaryň Warrygyndan üýtgeşik» diýip ýazypsyň, dogry belläpsiň diýip, şol mahalam aýdandyryn. Öňki oýnan adamlar Warryk batyry masgaralaýardylar, goý, tomaşaçy onuň üstünden gülsün, ony ýigrensin diýýärdiler. Men beýle maksat goýmadym, sebäp diýseň, men gorky diýlen zadyň aýylganç keseldigini bilýän, kesele ýoluganyň üstünden gülmek gelşiksiz-ä, rehimsizlik bolar-a! Keselliniň derdine düşünmeli! Meni haýran eden zat, sataşman geçen bu aýal ýürejigimiň üstünden aýak ýalaňaç ýöremegi başardy, özüne ynanmaz ýaly etmedi! Gözümi baglady, dilimi baglady! «Öýüme çagyrýan seni, bileje oturyp, çaý içeli» diýdim. «Waý-eý, Oraz aga, siz meni aýnadarsyňyz-ow» diýdi. Bileje gaýtdyk. Kisämde ýaňyja alan pensiýam, iki million iki ýüz elli müň manat. Soňky elli müňi halk artistligim üçin goşdular. Ýüregim suwly! Gapdalymdanam ak mapraç, baly goýalan darsdaban zenan ýöräp gelýär. Her daban uranda onuň-a ýumry göwüsleri titireýär, meniňem ýürejigim! Burnumy ýelä tutup hondan bäri bolýan! Soň maňlaýyma urýan, ýaşyň ýetmişden geçdi, bu ýeňilkellelik nämäňe gerekdi, utansaň bolmadymy! diýýän. «Änewde ýaşaýan, Änewiň bazarynda somsa bişirýän» diýdi. Somsaňam özüň ýaly süýjüdir diýýän. «Wah, meň somsamy datmadyk armanlydyr, birje gezek dadan barar durar, barar durar» diýdi. Hakyky zenanyň elem süýji bolmaly-da diýýän. Ony diýýänçäň-ä öňürti eline seret, many çykar. Eli somsa bişirýäniň eli däl-ä! Barmaklary näzijek, gaýnadylan sosiska ýaly possujak. Aňyma giç ýetdi, giç düşündim. Adam garrasa ynanjaňam bolýandyr welin,

samsyklygam kemlik edenok. Öe geldik, öňi bilen meniň edýän zadyma sered-ä! Nätanyş aýalyň gözüniň alnynda iki million iki ýüz elli müň manady stoluň tahylynda goýan bolýan. Sen maňa göterim diý! Akmak diý! – Oraz Sary aýalary bilen kellesini gysyp, göwresini iki ýana yrady. – Saňa somsa bişirip berjek diýdi, asyl ýöne, gaplary ýuwup, başyna gaý. Ýüregimiziň törüni eýelän söýgüli artistimize hyzmat edibilsem armanym galmaz diýýär. Bir ýerden un tapdy, bir ýerden farş tapdy, edil öň özi goýup giden ýaly. Ýarty çüýşe zawut ýagy bardy, bu ýag bolmaz, men dükandan günebakar ýagyny alyp geljek diýdi. E-ýok, özüm getirerin diýdim. On-on bäş minut geçendir-dä, dolansam Gözelem ýok, gazalam! Tahyldaky puly göterip güm bolupdyr. Köçä çykyp, eýläk-beýläk urundym, Gözeli taparmyň!.. Iki zat maňa agyr degdi. Ol meni tanap ýagyrynişligimi otlady, tanamaýan adam meniň rolum hakda beýle jaýdar pikir aýtmazdy. Bu bir! Ikinjidenem, dilese-de men şol puly berjeg-ä! Ýogsa, şol pul häzir maňa gaty zerurdy, saglygyma seretdirjekdim. Kemal, bu aýallara ne döw urdy?! Ýok, beýle diýseň bolanok, erkeklere ne döw çaldy diýmeli, ýogsa-da lal bol-da otur! Indi erkekler üçin aýal maşgala namys ölçegi däl! Boýun alaly-la! Änewe gitdim, awtobusa nähili ýetenimem bilemok. Awtobusda barýarkam özüm özüme: beýle gabahat iş edýän aýal saňa adresini aýdarmy diýýän, diýsemem awtobusdan düşüp galaýyn diýemok. Iki ýerde somsa bişirýän ekeniler, Gözel atly aýaly bilýän ýok. Kyrk ýaşlaryndaky görmegeý aýal diýdim. Somsa bişirýäniň biri bela ýaly ekeni. «Görmegeý aýala aldanýan bolsaň, ýaşuly, çaky seň henizem hor-horuň ýatmadygy çyn» diýdi. Til etmeziňden öňinçä Änewden gelip oturşymdy. Aşgabatdan çykyp gitmedik bolsa, bir gün taparyn. Bir belligi bardyr, ýadyňda sakla: sag gözüniň ýokarky gabagynda iki kirpigi ak, goşa kirpik. Şolary ýolmasa diý.

Golaýdaky çişlikhanadan tüssäniň işdäňi açýan ýakymly ysy ýaýrady.

– «Gam iýme, nan iý» diýlendir, inibatyr, ýör, adama bir düzüm çişlik iýeli. – Oraz Sary diýse-de oturgyçdan galmady.

– Ýaşuly, men naharly.

– Ýetmişinji ýyllar galyňyň möwç alan mahaly, bir obadaşymyň

aýdany ýadyma düşdi. Alty ogly bar ekeni, üçüsini öýlendiripdir. Gülüp oturmaly söz aýtdy: «Bäş minutlyk keýp üçin indi 30 müň rubl tölemeli bolýan» diýdi. Menem, ynha, bir nätanyş heleýiň ýakymly sözüne aldanyp, tutuş bir aýyň pensiýasyny ýitirdim.
Kemal Oraz Sarynyň garaşan sözüni diýmedi, ýaşuly, indiki pensiýaňa çenli az-oglak pul kömegini edip biljek diýmelidi. Eger diýse, bu Kemalyň pul dilemäge gelmändigini aňlatmalydy. Diýmese, pul dilemek ähtimallygy aradan aýrylanok, Oraz Sarynyň ýüreginden syzdyryp aýdan ahwalatyna ynanmadygy bolýar. Kemal:
– Bimaza edenim üçin bagşylaweriň, ýaşuly – diýdi. Ol gidermen göründi.
– Göwnüňdäkini aýtman gitme, menlik aladaň bolsa, çekinme, aýdyber.
– Siziň başyňyzy agyrtmaýyn, ýaşuly.
«Ä-hä, pul dilemäge geleni çyn»
– Gazetden gitdim diýdiň, eýgilikmi?
– Çydamadym.
– Derdimiz bir ekeni. Gün-güzeranyň ganymatdyr-la?
– Amaty gelende aýdyp bererin.
«Pul dilemäge bogny ysmady, ynandyrypdyryn»
Oraz Sary ýeke gaýtdy, aýdyp beren hekaýatyny serinden geçirdi. Käbir ýeri ýöntemräk diýmeseň, umuman, ynanmazça däl. Ýöntem diýýäni öz häsiýeti bilen bagly. Özüni juda ynanjaň adam edip görkezäýen ýaly, sadalygyňam çeni-çaky ýagşy. Ýöne ýaňky aýdan wakasynyň çyna berimsiz bolmagy üçin sada bolanyň amatly, sada bolmasaň kim seniň öýüňden puluňy alyp gitjek! Ýeser ýeri hekaýatyň çyna berimsizligine Oraz Sarynyň özi ynandy. Gözel atly aýal real keşbe gaplandy, iki ak kirpik iňňän degerli belgä öwrüldi. Ol belgi Oraz Sary üçin goýlan ýaly howatyrlanma duýdy. Bu alamatyň duýdansyz diline gelşine haýran galdy. Bu belgi ak kirpikli aýal bilen sataşjakdygyny aňladýan bolmasyn? Oraz Saryda muňa höwes ýokdy.
Ol ýeke otagly kwartirasynyň gapysyny usul bilen açyp, iç bosagada diňşirgenip durdy. Içeriniň ümsümliginden ýakymsyzlyk duýdy. Pişik basyşyny edip, wanna, kuhnýa boýnuny uzatdy.

Soňra demini alman otagyň içinden geçip, eýwana esewan boldy. Hiç kim ýok, bolmaly hem däl. Agyr ümsümlik bar. Ümsümlik ak kirpikli aýalyň bolup biljekliginden, edil häzirem barlygyndan bir alamat. Oraz Sary hyrra yzyna öwrüldi. Otagyň öňki boşlugy. Stoluň tahylyny çekdi, düýpde ýatan bäş müňlük manatlary aldy, sanap gördi, jemi 20 müň, dogry. Köne şifoneriň dik aýnasyndaky keşbine seretdi, ajy ýylgyryp, özüne käýindi: «Gorkak! Syçak!»… Telefon jyrlady, tisgindi. Trubkany göterende eliniň sandyraýanyny gördi.
– Alýow…
– Hä-ä…
– Ýaşuly, bu men, Kemal. Ynjalmadym, ýagdaýyňyzy eşideýin diýdim.
– Gowy edipsiň, ýagdaýym ganymat.
– Ganymat bolany gowy-da, ýaşuly… bolýa, saglykda görüşeli…
Oraz Sary trubkany goýup käýindi: «Ýeri, sen nireden tapyldyň!»

2.

Oraz Sary ýygşyryp goýan kagyzlarynyň arasyndan gazeti tapdy. Ýigrimi ýyl ozal şu gazet üçin gün dogmanka baryp, kioskyň açylaryna garaşypdy. Gazetiň on sanysyny alyp, köçeden ýelkildäp barýarka şatlygyny bihabar adamlara buşlasy gelipdi. Öýüne ýetip, makalany iki öwre okapdy. Bir gezek özi üçin, ikinji gezek teatryň tomaşaçylary üçin okapdy, ýarapdy. Soňra begenjini, buýsanjyny makalanyň ortasynda goýlan portretine siňdiripdi. Bu portreti synlan adam makaladaky mahabatlandyrmalara şübhe edip bilmez diýipdi, tolkun atýan buýra saçlary, uzaga gönükdirlen gujurly garaýyşy gelejegiň has-da belent boljakdygyna kepil geçýärdi.
Ol kagyzy könelen gazetdäki makalany okamaga ýaltanmady. Hiç hili buýsanç duýmady, gelejek üçin güýjüni ýitiren geçmişiň dokumentini okan ýaly perwaýsyzlyk duýdy, birdenem ony köýen sowet pullaryna deňedi, kalby gussa, gynanja gaplandy. Oraz Sary Kemala «derdimiz bir ekeni» diýdi, ýalan sözledi, özüne: sen Kemalyň nämä çydamandygyny bileňok ahyry, bileňde-de

diýmeli däldiň diýdi. Sen neneňsi ýagdaý bolanda-da çydajakdyň. Hawa, çydar ýaly bolmady diýmäge delil tapardyň, delil gyt däl. Ýaş ýetmişden geçdi, güýç gaçdy, huş peseldi diýseňem delil bolup dur. Meniň gatnaşan spektakllarymyň bary ýatyryldy diýse, delil kemi ýok. Soňky goýulýan oýunlar maňzyma batanok, akylly tomaşaçy teatrdan serpildi, meşhur drama eserleriniň üstüne atanak çekildi, duýgy, obraz püçege çykdy diýse-de boljak. Bularyň bary hakykat, ýöne bu hakykat Oraz Saryny teatrdan gidermeli däldi, seni giderdiler, arzaňy ýaz diýdiler, diýmedik bolsalar çydar ýörerdiň diýdi. Muňa-da Oraz Sarynyň degerli delili bar, sungat gutaran ýerde diňe eklenjiň aladasy edilýär. Eger işe gatnap ýören bolsa, pensiýa pulunyň gapdalyndan ondanam köp pul alyp ýörmelidi, şony ýaşuly aktýora rowa görmediler. Ýalňyz adam ýeke otagly hütdüge daňyldy galdy. Ýagdaýyna düşünmeýänleri tüntlükde aýplady. Aýyplamagyň özi umyt bilen garaşýandygynyň alamatydy. Belki, Kemal oňa hemaýat etmegiň aladasy bilen gelendir? Ýene bir uly makala ýazsam, ýaşuly aktýora arzaňy ýaz diýen doňýürek emeldarlar etmişlerine utanarlar, hata işlerini düzetmäge howlugarlar diýendir. Maksady şu bolsa, ony höwes bilen Oraz Sarynyň özüne aýdaýmaly, gizlin zada öwrüp ýörmek nämä gerek. Garaz, Kemalyň ýagdaýyny bilmek zerurlyga öwrüldi duruberdi. Muny onuň özünden soramak amatsyz, bir zady aýtsa, başga bir zady gizlejek bolar.
Oraz Sary kimden soramalydygyny bilýär. Kemalyň ýene bir makala ýazan aktýory bar, olar deň-duş, telim öwre tirkeşip ýörenlerini görüpdi. Oraz Saryny Kemal bilen tanyşdyranam şol aktýor. Eger Oraz Sarydan pul soramagy salgy beren bar bolsa, şol aktýoryň bolaýmagy gaty ähtimal.
Oraz Sarynyň wagtal-wagtal teatra gara salyp durmasy bardy. Diýen aktýoryna ap-aňsat sataşdy.
– Çary, Kemal dostuňy görýärmiň bu zamanda?
– Iki ýyldyr gözden ýitdi. – Hernä, näme üçin soraýarsyň diýmedi. – Gazetden-ä gidipdir, özüni göremok.
– Arada köçede gabat geldi, çydamadym diýdi.
– Kowdular diýmedimi?
– Kowdular-a diýmedi.

– Kowupdyrlar.
– Beh! Keýp-ä ýok ekeni. Güýmenere iş tapýan bosa bolýar-la.
– Talabançylyk edýärmiş. – Çary güldi.
– Talabançylyk diýeniňe nähili düşünmeli?
– Talabançylyk diýenime talabançylyk diýip düşünmeli, Oraz aga. – Çary ýene güldi. – Öň redaktoryň talabanydy, özüm belet, indi mes söwdagär heleýiň talabany diýdiler. Hojaýynyň mes heleý bolsa, günüň çaga pişigiňki ýaly bolasy ýok-la, ä-ä, Oraz aga?.. – Çary ýene güldi, bu sapar juda batnyksyz eşidildi. – Gazetde işläp ýörkä: ýokuş görme, Kemal jan, seň bolşuň kompassyz deňze çykan gämiçä meňzeýär diýdim. Iň bolmanda, şemalyň haýsy tarapdan öwüsýänini bilmeli, şonam bilmedi, ýa bilmek islemedi. Şemal ony ters tarapa äkitdi. «Bir ýazykdan är ölmez» diýlenid-ä, Oraz aga, sen bilýäň, öldürmese-de güldüribem baranok diýjek. Demokratiýanyň ýelginine mitinge çykanlaryň arasynda Kemalam bardy. Bokurdak ýyrtyp gygyrdylar: türkmen dilini döwlet dili diýip jar etmeli, kanun çykarmaly diýdiler, ýadyňdadyr, Oraz aga?
– Men şol zatlara gyzygan adam däl.
– Şonda Kemala duýdurdym: akmak bolma diýdim, jemgyýetiň öz ösüş ugury bar, ikimiz çabalanyp ýatamyzda-da, ol ugruny üýtgetmez diýdim. SSSR-i biz dargatmadyk, özi çagşady, dogry gerek, Oraz aga?
– Men şoňa-da üns bermändirin.
– Akyl edipsiň. Ap-aňsat boldy duruberdi, rus dili gitdi, ýerine türkmen dili geldi. Haýp, Kemal ýaly bisabyrlar göze ildi. Şondan bärem Kemal gara sanawda. Islän pillesi ony kowmaga redaktorynda delil bardy. Kowmady, ilki Kemaly eş-şek ýaly işletdi. Neresse, jan edip işlese, gara sanawdan adyny bozarlar öýtdi. Konkurslara makala-da ýazyp gördi, bir gezek maňa-da okap gör, pikiriňi aýt diýdi. Türkmeniň artykmaçlygyny sanapdyr: halysy, şaý-sepi, aty, iti, bedewi… Kemal jan, bular aýdyp-diýlip halys lenji çykarlan zatlar, sen aýdylmadygyny tap-a! diýdim. Iki zat goşdum diýdi. Bir-ä türkmeniň peýwagtyna ýalan sözlemeýändigi diýdi. Mejbur bolaýan halatynda-da, ýalan sözi ýüzleýdir, gönümeldir, ýalan sözleýänim bilinsin diýip edýän ýalydyr diýdi. Güläýipdirin.

Gülme diýdi, seretsem gara çyny. Türkmen bolmagy her bir adam, her bir halk başarmaz diýip, tutdy bir tükezzibana. Redaktoryna okamaga beripdir. Entegem kemter gaýdan ýerleň bar diýipdir, özüm düzlärin, barybir ýeke özüňe baýrak bermezler, menem adymy goýaýyn, saňa häzir hemaýat gerek diýipdir. Redaktoram ýene iki artykmaçlyk tapypdyr. – Çary güldi. – Asyl bara, üns berip görseň, töweregimiz artykmaçlykdan dos-doly bolsa nätjek! Redaktor: dünýä ýüzünde keşdeli balak geýýän diňe türkmen aýallary diýip ýazypdyr. Ýene bir artykmaçlygy, türkmeniň öz döwleti bolmasa-da kişä döwlet gurup bermäge ýaltanmandyr. Bu häsiýeti diňe türkmeniň kalbyndaky ynsanperwerlik bilen düşündirip bolar diýýär. Makalany gazetden okadym. Redaktor ikisi baýragam aldylar. Derdiň ýamany şondan soň başlanypdyr, «ýüke werziş bir boz eşege» öwrüldim diýdi. Makalany ýazýan Kemal, aşagyna diňe redaktoryň ady goýulmaly. Galam hakyndanam bir manat bermändir. Çydamadym diýýäni şol, Oraz aga. Iş gözleýärmiş diýip eşitdim, bir edara jaýynda gijelerine garawul durýarmyş diýdiler, soň ol ýerdenem kowulypdyr diýdiler, özünden eşitdim diýsem ýalançy, göremok, guýa gaçan ýaly. Söwdagär heleýiň nähili hyzmatyny bitirýär, onam bilemok.
Oraz Sary Kemalyň pul dilemäge gelendigine şübhe etmedi. Arkaýynlaşmak nire, has bimaza boldy. Çarynyň salgy bermedigi çyn, başga kim salgy berip biler?..

3.

Gapynyň jaňyny basdylar. Oraz Sary gapa oturdylan gözden daşary garady, geleniň egni görünýär, ýüzi görnenok, bilgeşlin çete durandyr, ýüzi görünse, gapyny açmazlar öýdýändir.
– Kemal?
– Oraz kaka, mendirin, inibatyryň. – Podýezdi ýaňlandyran tanyş sesiň soňy tanyş gülkä ýazdy. Oraz Sary gapyny höwessiz açyp, doganoglan inisiniň daýanykly göwresine, ýazgyn ýüzüne seljeriji garady. Onuň Kemal däldigine, pul soralmajagyna düşünse-de, iç bosagadan bir ýana sowlup, gelene ýol bermäge howlukmady. Ätiýaçdan bir zady soramalydygyny küýüne getirse-

de, sowaly tapman kösenýäne meňzedi.
Salamy alynmadyk myhman ýöwsel güldi.
– Oraz kaka, gözüň, gulagyň haýallap ýörmi, kimdigimi aýtdym, dokumentimi görmek hyýalyň bolmasa, bosagaňda saklap durma meni. – Bu sapar onuň gülküsi öýkeli çykdy.
– Gel, geliber, gel… Obadan gaýdansyň-da?
– Uly-kiçi salam iberdi.
«Salamyň agramy, bahasy bolsady, sen iberdiler diýmezdiň». Oraz Sary içinden aýdanyny hereketinde duýdurýan ýaly içýakgyç haýallyk bilen otaga dolandy. Köne diwanda ilki özi oturdy, salym geçirip inisine senem oturaý diýen yşarat etdi. Myhman agyr göwresini bat bilen diwana goýberdi, diwanyň tutuş düýbi jygyldady. Agyr ýük Oraz Sarynyň kebzesinden inen ýaly bedeni dartyldy, gaşlary çytyldy.
– Tüweleme, süňňüň ýeňil-ow.
– Hudaýa şükür.
– Söwda ýöreýärmi?
– Ganymat. Getirip ýetişseň, alyp ýetişýäler.
– Ilatda pul bar-ow?
– Adam bolan ýerde pul tapdyrar. Nähoşlan ekeniň, Öwez jan til etdi.
– Til ed-ä diýmändim.
– Aýdyp etdirer ýaly, Oraz kaka, ol çaga däl, ýa akmak däl, ýigit çykdy!
«Ogluň til edeni bilen ýörite soramag-a gelen dälsiň».
– Bolgusyz dümew-le, aýryldy gitdi.
– Aňryujy hyýalyň, islegiň bar bolsa, Oraz kaka, mün maşyna, köçede täzeje jip dur, oba äkideýin, göwnüň göterler… Çöle çykaly, aw edeli. Bizde-de isleg-arzuw bar, bize-de düşün, agam, beýtme. Saňa hyzmat edesim gelýär. Saňa guwanýanymy il biler ýaly edeýin-ä. Ýetmişiňde obany ýygnap toý etjek diýdim, göwnemediň. Hudaýa şükür, ýagdaýym bar. Ogurlyk edip, ýa-da bolmasa, para-peşgeş alyp baýlyk toplamaýanym-a özüň bilýäň.
Guwanýansyň-ow, guwanýan adamyň eden serpaýyny diý! Don, telpek, mesi, namazlyk. Kulhuallany oňly bilmeýän Oraz Sary mesi geýip, namaz okar öýtdüňmi? Olary güýeden goramagam dert boldy. Jygyllyk bazara gatnaýan goňşy heleýe satyp ber

diýmedik bolsa, pide bolup giderdi. Sähelçe pul etdi, üçden birini şol heleýiň özi alan bolsa-da gynanyp oturanyňa degenok.
– Oturjagyň çynyň bolsa, çaý goýjak.
– Çaýy soňa goýaly, agam, günorta-da bolup ýör, restorana baryp çişlik iýeli, sowujak piwo içeli.
– Häýt, munuň diýäýşini! Bu gün iýsem ertir ýene iýesim geler.
– Ertirem iý! Puluň gürrüňi bolmaz, agam!
– Kotlete ram eden aşgazana zorluk etmäli. Nähili çaý içýäň, garamy, gökmi?
– Azara galma, arkaýyn otyr. Agam, maňa seň maslahatyň gerek.
– Häzir mugtuna maslahat berýän ýok, bahasyny tölemeli bolarsyň, inibatyr. – Oraz Sary degişme äheňinde gülse-de, ýakymsyz alada galany ýüzüne çykdy.
– Töleg bilen bitjek zadyň müşgüli balmaz, agam. Öwez jan bir ýyldan instituty gutarýar.
– Sonam armiýa gitmelidir.
– Armydan bärde edilmeli zat bar. Aşgabadyň propiskasy gerek, onsuz merkezde ýaşabam bolanok, işläbem bolanok, jaýam satyn alyp bolanok.
– Menlik maslahat näme?
– Makul bilseň, agam, seň öýüňe ýazdyraýjak.
Oraz Sary bada-bat başyny ýaýkady.
– Etmezler – diýdi. – Bir otagly kwartire iki adamy ýazdyrmak bolanok.
– Bolýar, bolmaýar – o meseläň çözgüdini maňa goý, agam, sen razylyk berseň bolany. Familiýamyzyň birdigi nämä degmeýär!
Oraz Sary ýaýdanmaç dymdy. Nähoşlan bolsa, uzak ýaşamaz diýip geleni çyn boldy, haram ölmänkä halallaly diýendir. Bu meseläniň irde-giçde ýüze çykmak ähtimallygyna düşünse-de, beýle gysaja salynjagyna garaşmandy. Hawa, oňa Batyrdan ýakyn hossar ýok, Batyr kakasynyň doganynyň ogly, ýöne kanun hossar bilen hossaryň arasyna parh goýýar. Soňky kanuna görä, jaý seniň hususy emlägiňe geçirlenem bolsa, ony doganoglanyňa miras goýmaga hukuk berenok. Ölen dessiňe döwlet heşelle kakyp, gapyňa möhür basar gider, jaýyňy emeldarlar şagala şam ederler. Bu gorky Oraz Sarynyň serinden çykanokdy, amatly,

ynanar ýaly adam tapsa, aluw-satuw şertnamasyny baglaşmagyň hyýalyndady. Oraz Sarynyň şertine görä, ölýänçä jaý onuň ygtyýarynda, ölen güni pul töläniň ygtyýaryna geçýär. Puly öňünden doly almakçy, alandygy dokumentde görkeziler. Eger häzir Batyra propiska etmäge rugsat beräýse, jaýynyň mugt gitjeginiň ujy iki däl. Batyr mugt aljagyny bilip, propiskadan söz açýar. Söwdagär utuljagyny bilse, golaýyňa-da gelmezdi. Näme üçin propiska üçin munça pul bereýin diýenok, ýa-da satyn alaýyn diýenok?..
— Inibatyr, meni gyssama, biraz puryja ber.
— Wagt garaşanok, agam.
— Özüm habar ýetirerin, agaňy gyssama.
Oraz Sary özi üçin puryja soranokdy, Batyr üçin soraýardy. Herki emlägiň bahasynyň bardygyny, garyndaşlygyň töleg bolup bilmejekdigini pikirine getirer diýen umytdady. Keseki bilen şertnama baglaşmagyň hem hatarly ýeri bar. Niýeti ýaman adam sataşsa, alagadan Oraz Sarydan çaltrak dynmagyň hyýalyna düşse?..
Batyr agyr aladany goýup gitdi. Ýakyn garyndaşyndan töleg sorap, alan puluny gabryna alyp gitjekmikä diýilmegi-de ähtimaldyr. Diýibersinler, bu Oraz Sarynyň öz problemasy. Mazarymyň üstünde göz eglener ýaly ýadygärlik galdyryň diýjek, gümmez salyň diýjek! Häzir täze mazarystanlygyň başynda ussahana açypdyrlar, granit daş gerekmi, mermer daş gerekmi, puluny töleseň islän zadyňy edýärler. Sargydyňy ynanara halal adam tapjakmy? Problemanyň has müşgil ýeri şunda. Gabyrda ýatan ýeriňden oňa kontrollyk edip bilmersiň-ä!.. Umytsyzlyk çagalyk döwründen galan ýakymsyz ýatlamany hakydasyna getirdi. Ýorunjasy orlan mellekde örklenen bogaz sygyr göz öňüne geldi. Janawar bu gün-erte guzlamalydy. Bir seretseler, sygryň öň aýaklary ýere gidip barýar, horgurýan, molaýan sesi ejesiniň gulagyna degäýipdir. Artky aýaklaryny diräp dyzany bilen göwre galdyrardan agyr, alaň ýaly garyn hä diýmän ýere degmeli. Mellegiň gyrasyndan geçýän ýaba suw gaçypdyr, alakalaryň hininden çykýan suw çägesew topragy opuryp barýar. Sygyryň aýagy hine gidipdir. Aljyran ejesi sygryň guýrugyndan çekip durşuna gygyrdy: «Goňşulary çagyr, kakaňy tapyp gel!» Oraz

kakasyny kolhozyň mal ýatagyndan tapdy. Dolanyp gelende daşynda pelesaň uryan märekäni gördi. Her kim galmagal turzup, özüni ýeke-täk halasgär görkezjek bolýar, biriniň aýdany beýlekiniň ünsüne ýetenok. Sygyr janawaryň duran ýerini gara läbige öwrüpdirler. Ahyrsoňy güýje ýanap, sygyry batgadan çekip çykardylar, janawar şol ýerde-de ölen göläni dogrup garnyny boşatdy. Betbagtlyk şondan başlanypdy, soňra uruş turdy, kakasyny urşa aldylar, bir ýyldan öldi habary geldi. Sähel salymdan ejesem öldi. On ýaşly Orazy Batyryň kakasy şähere alyp gitdi, ýetimler öýüne tabşyrdy. Soňra ol bu eden işini açlykdan ölmezlik üçin diýip düşündirdi. Orazyň şäher mekdebini gutaryp, soňra ýokary bilim almagyny özüniň öňdengörüjiligi manysynda magtanyp aýdardy. Pakyr bireýýäm öldi gitdi, ömrüniň soňky ýyllary ol Orazy ýakyn garyndaş hökmünde ysnyşdyrjak bolup alada galdygyça Oraz Sarynyň öýkesi artypdy.

4.

Oraz Sary düýş gördi. Ol gören düýşüne ähmiýet berip, olary oňatlyga, erbetlige ýorup ýören adam däldi. Käbirini ukudan oýanmanka, käbirini birki günden unudardy. Bir düýşi welin, on-on bäş ýyldan bäri hakydasyndan çykanok, henizlerem gülüp ýör. Ol düýşi gören gününiň ertesi uzakly gün däli ýaly ýeke özi gülüp gezipdi. Aýdyp berse, işdeş ýoldaşlarynyň hem hezil edip güljekdiklerini bilip durdy, aýtmaga çekinipdi. Düýşünde Leniniň roluny ýeke-täk oýnaýan halk artistini görüpdi. Ol Oraz Sarynyň öňünde hünübirýan aglap otyr. Agysyny bölüp bir zatlar diýýär, zeýrenýär, ýöne manysy Oraz Sarynyň ünsüne ýetenok. Leniniň rolunda oýnaýandygyna hemişe buýsanýan, şunuň sebäbine özüni kärdeşlerinden parhlandyrýan tekepbir adamyň egnini sallap aglap oturyşy gülkünçdi, munuň gülkünçdigine Oraz Sary oýanandan soň düşündi, onuň aýbyny açanyna begenip güldi. Oraz Sara onuň göwni ýetmezdi, köplenç: «Eý, Warryk!» diýip ýüzlenerdi. Häzir Oraz Sary öz ýanyndan: özüň Warrykça-da bolmadyň! diýip ony duzlady. Namart, heleýinden gorkusyna aglaýar, heleýinden başga dünýäde gorkýany ýok diýleni çyn

boldy. Heleýinden gorkýan adam iki öwre Warryk! diýip, Oraz Saryny ýene duzlady. Irden işe gelende tumşugyny göge tutup gapydan giren artist Lenini görüp, öz ýanyndan tomaşa bilen güldi, soňra ony her görende gülýärdi. Meniň öňümde masgara bolanyny bilse, näderkä? diýerdi. «Töhmet, aýylganç töhmet!» diýip gygyrar. Onuň gazabyna uçran özüň bolma! Ol ölenden soň Oraz Sary gören düýşüni ýoldaşlaryna aýdyp beripdi, hiç kim gülmändi. Çaky, adam ölenden soň ol hakdaky islendik syr manysyny ýitirýän bolara çemeli.

Oraz Sary häzirki gören düýşünden gorkdy, ony ýaýdanç bilen göz öňüne getirdi… Jaýyň içinde dur, ala garaňky. Gabat öňünde bir aýalyň oturandygyny görýär. Aýalyň ýüzi betnyşan. Onuň ak kirpiklerini saýgarýar, gorkýar. Aýalyň özüne siňe seredýänini saýgarýar. Aýal eýmenç ses bilen gygyrýar, sesi ýaň bolup töwerege ýaýraýar: «Sygry tap! Sygry tap!!!» Oraz Sary aljyraýar, sygryň durmaly ýerine seredýär, sygyr ýok, sygryň duran ýeri opurlypdyr, hopan ýerden tozana, tüssä meňzeş çaň göterilýär. Şol barmana ak kirpikli aýal Oraz Sarynyň çigninden ýapyşýar, gygyrýar: «Sygry ta-ap!» Oraz Sary soňra dik otyrka-da bu ses gulagyndan gitmedi. Köçäniň çyralaryndan içerik ýagty düşýär, maşynlaryň güwwüldisi eşidilmedi, daň atan däldir. Bedeniniň galpyldysy içerdäki ýakymsyz ümsümlik bilen utgaşdy. Diň saldy, gymyldy eşidilmese-de golaýda ak kirpikli aýalyň bardygyny duýdy. Çyrany ýakmaga çekindi. Düýş bilen huşuň aralygyndaky alasarmyklyk aýryldyk saýy bedenindäki galpyldy galdy. Assa ýöräp, eýwan bilen aralykdaky gapyny ýapdy. Düşegine dolanyp, düýrülip ýatdy, gözüni ýummaga çekindi. Paýhasyna ilkinji gelen pikir: ak kirpikli aýalyň sygyr diýeni pul bolmaly diýdi. Aýagy alaka hinine giden sygyr bilen bir baglanşyk bolmasa, ol nireden düýşüne girip ýör? Çagaka başyndan inen betbagtlygam sygyrdan başlanypdy.

Ol çyrany ýakman eýwana çykdy, töwerege esewan boldy, garşydaky jaýyň penjirelerinde yşyk ýok, aralykdaky asfalt ýörelge akjaryp görünýär, adam-gara, gymylda gözi düşmedi. Ümsümlik ätiýajyny artdyrdy, eýwanyň penjiresini assa ýapdy. Köne krowatyň gapdalynda dyzyna çökdi, köne düşegiň başujundaky deşige elini sokdy. Şol bir herekete endik eden el

düşege dykylan pagtanyň arasyny howlukmaç sermedi, barmaklar tanyş daňa degende demi kükregine ynjalyk berdi. Daňyny iki eli bilen gysyp, içeri dolandy. Maksady daňydaky puly sanamak, onsuz ynjalmajagyny bilýär, ýöne gijäniň bir mahaly çyra ýakmaga, onda-da çyranyň astynda oturyp pul sanamagy hatarly gördi. Gowusy, tualete gir, tualetde çyra ýanýanyny keseden görjek ýok.
Tualetiň kiltini içinden baglady, şondan soň çyrany ýakdy. Unitazda arkaýyn jaýlaşyp, daňyny çözdi, sellofan haltadan bukja çykardy. Bukjadaky ýüzlük dollarlary usul bilen aldy, barmagynyň ujuna tüýkürip, olary sanamaga oturdy. 70 sany. Ikinji gezek sananda ýüregi hasam ýerine geldi. Soňra yhlas bilen puly bukja, bukjany sellofan halta, haltany daňa saldy. Daňyny öňki ýerinde goýsa-da, ygtybarly bolmak üçin el sokan ýerini ertiriň özünde ýamamagy özüne sargyt etdi. Dogrusy, has-da buljum ýer tapmaly. Göwnüne bolmasa, ähli hereketini ak kirpikli aýal synlap duran ýaly arkaýynlaşyp bilmedi. Eýwanyň penjiresini açyk galdyrmak geleňsizligiň aňry çägi bolar. Birinji gatda ýaşaýanlaryň edişi ýaly, eýwany demir germaw bilen baglamaly diýdi. Soňra kuhnýa geçdi. Dar penjireden köçäniň ýagtysy düşýär, çyra ýakmagyň zerurlygy ýok. Gollaryny gerip, köne stoluň iki tarapyndan tutdy, galdyryp bir ädim bäri goýdy. Onuň diwara direlip durýan tarapynda aýna geýdirlen öýjük bardy. Aýnany seresap bilen bir ýana itip, öýjükden daşy mäkäm saralan daňyny çykardy. Ýene tualete dolandy, daňyny açdy. Million manadyň bankyň belgisi bilen saralan petdelerini sanady. 10 sany. Jemi 10 million manat. Bu pula bireýýäm dollar satyn almalydyň, biagyrlyk edýärsiň, Oraz Sary! diýdi. Soňra ýürek derdine ýapyşdy. Ine, olar! Sowet amanat kassalarynyň ýazyp beren gök kitapçasynyň üçüsini elinde saklap otyr. Hersi şäheriň bir kassasyndan berlen. Olary beren kassalar-da ýok, olara ýazlan jemi 50 müň rubl-da ýok. Bu summa şol mahal 60-70 müň dollara barabardy diýýärler. Her gezek olary görende Oraz Sary akmaklygyna, has beteri-de alaçsyzlygyna ýanýardy. Oda ýanan baýlygyň külüne garap otyr, garadygyça özüniň ejizligine düşünýär, boýun alýar. Wagtal-wagtal ýürek ýarasyny dyrmap, agyryny duýmaga, ezet çekmäge

endik edipdi. Köýen pullar onuň üçin köýdürlen durmuşyň bahasy. Wah, akmak, sowet hökümetiniň soňky pursatynda bu puly dollara geçirseň bolmadymy! diýýär. Özüni köteklemegiň ýerliksizdigine düşünse-de diýýär. Sowet hökümetiniň ýykyljagyny kim bilýärdi!? Hiç kim! Hiç kim! Näme diýse-de, gök kitapçalary zyňyp biljek däldi. Halkyň agysyny aglajak adamlar häkimiýet başyna gelseler, raýatlaryň ýitgisiniň öwezini dolmagyň alajyny görerler diýýänler ýok däldi. Gutulgysyz derde ýoluganlara göwünlik berilýän ýaly bolsa-da, Oraz Sarynyň umyt bilen ýaşasy gelýärdi. Mundan öň her gezek puluny sananda ynjalardy, özi üçin ýaşaýyşyň dowamly, rahat boljagyna, elgarama hala düşmejegine ynamy artardy. Häzir ynjalyga derek kalbyna ýakymsyz agyrlyk çökdi. Seresap bolaweri, seniň baýlygyňa göz dikýänler bar diýip, duýdurlan ýaly boldy. Ertesi irden ýuwnup durka gözüne ilen alamat ony haýykdyrdy. Çigniniň iç ýüzünde hamynyň esli ýeri gök dalak. Düýşde ak kirpikli aýayň tutan ýeri! Iň ýamanam häzir göze ilmeýän eliň galtaşanyny, gysylyşyň güýjüni duýdy. Äwmezlige urjak boldy: belki, düýn bir zat degendir, ýa-da bijaý hereket edendir? Ýadyna düşýän zat ýok. Aşgabatda Oraz Sarynyň okumyş obadaşy ýaşaýar. Arada köçede gabatlaşanlarynda täsin kitap okandygyny aýtdy, şol kitapda: ukudaky adamyň düýşüne hemişe ukuda dälleriň real etsemleri girermiş diýip ýazylypdyr. Oraz Sary huşunyň könelişendiginden zeýrense-de, şol sözüň häzir birden hakydasyna gelşine geň galdy, ýönelige däl bolsa gerek diýdi. Şu jähetden pikir etseň, Kemalyň peýda bolmagam tötänlik däl ýaly. Asyl ak kirpikli aýal hakyndaky hekaýaty oýlap tapyşyny diý! Eýse, Batyryň ed-dil şu pursat gelmegini nämä ýorjak? Bary bir ugur, bary-da bir mahalda ýüz berdi.

Çignindäki gök tegmil bir hepdeläp ýitmedi, şu aralykda Kemalam til etmedi, ak kirpikli aýalam gaýdyp düýşüne girmedi, Batyram gara bermedi. Olar pursat araýan ýalydylar. Hepdäniň her güni alada bilen geçdi, bigamlyk etdiň diýmäge hiç kesiň dili barmaz. Puly öýde saklandan bankda saklanyň ygtybarly bolmasyn? Ol kän pikir etdi, ahyrda-da bu çäräni amatsyz diýip bildi. Banklar puly dollarda alanok, manatda alýar. Dollary gara bazarda manada çalyşmaly. 7 müň dollaryň 170 million

manada barabar bolýar. Millionlyk daňydan 170 daňy! Bir halta pul! Öňünden gepleşip goýaýmasaň, tötänden baragadan onça manady bir nokatdan tapjagyň gumana. Öňünden gepleşmegem hatarly. Dogrusy, bir halta puly ýeke özi alyp gaýdyp hem biljek däl. Pul çalyşýanlary kowalap ýören polisleriň girisine düşdüň – işiň gaýtdygy! Birine kömekleş diýer ýaly ynamly adamam ýadyna düşenok. Asyl bara, puluňy bankyň ygtybarly saklajagyna ynam edip biljekmi!? Birdenkä galagopluk başlansa, ýurduň içi bulaşsa?.. Oraz Sarynyň gözüniň öňi garaňkyrady.
Ýene bir gününi seýfe sarp etdi. Seýf satylýan ýerlere aýlandy. Adam boýy agyr seýflerden başlap, öýde goýaýar ýaly çemelije seýfe çenli, her ölçegdäkisi satuwda dur, saýlaber. Oraz Sarynyňky ýaly bir otagly jaý üçin kiçijekler amatly ekeni, ýöne olaryňam biamat ýeri bar. Agzyny açyp bilmezler öýdeňde-de, göterip gitmekleri juda ähtimal. Radiatora baglap goýsaň ýa-da swarka etseň?.. onda-da swarka etjek adamyň ygtybarly bolmagy gerek, onda-munda lakgyldap ýörse nägjek! Ýene bir howply ýeri bar, alagadan jaý ot alsa, senem öýde bolmasaň, puluň ýanmanda-da ýangynyň içinde galan demir seýfiň gyzgynyna kagyz puluň abat galmajagy belli, köýer, gowurlar, el degse kül-owram bolar gider. Demir gapy goýmaga-da çekindi. Bu çaka agaç gapy bilen oňşuk eden adam pensiýa çykyp, işden galandan soň demir gapy oturdýan bolsa, diýmek, goraglanyňa degýän baýlyk toplandyr diýilmegi ähtimal. Içerde göz eglener ýaly goş ýokdugyny bilýänler muňa pul diýip düşünerler.
Ähli puly ýaglyga dolagadan Batyra berip goýberse, özüm ideýänçäm bek sakla diýse?.. Idän günüň desbi-dähel gaýtaryljagyna ynam edip biljekmi? Heý, ynam edip söwdagäriň eline pul berip bolarmy?! Malyňy gassaba tabşyrdyň biläý, söwdasy ýanan güni seniň puluň hem ýanar. Gowusy, puluň bardygyny bilmesin, bu gün jaýyňa göz diken ertir puluňa göz diker…

5.

Jaň geldi. Oraz Sary ýaýdanç bilen trubkany göterdi, gulagyna ýetirip, aňyrdan ses çykaryna garaşdy, eli titiredi.

– Alýow.
Kemalyň sesidigini tanady, bu basyk sesi ýigrendi, el çekjek däl-ow diýdi.
– Alýow, alýow…
– Hä-ä.
– Ýaşuly, salawmaleýkim. Sizi ýene Kemal bimaza edýär.
– Bimaza edýäniňi näbilýärsiň, belki, bimaza edýän dälsiň, belki, men habar tutjagyňy aňyp, garaşyp oturandyryn.
– Garaşýanyňyzy bilsem bireýýäm jaň etjeg-ä. Arakydan uç tapylmadymy, ýaşuly?
– Araky ýatdan çykandyr, sen soňky belany diý, inibatyr.
– Habarym ýok.
– Habarly bolsadyň, bada-bat ylgap gelerdiň, menem gylyny gymyldatman aýdyp bererdim. Häzirem giç däl. «Bir akan ýerinden akarmyş aryk» diýleni boldy. Bela-beter üstümden ýol saldy, ugruny üýtgetjege meňzänok. Aňrujy wagtyň bar bosa, sen şol ýere bar, ýarym sagatdan.
– Baraýaryn.
Olar parkda, reňki sypyrlan ýaşyl skameýkada oturdylar. Wagt günortana golaýlap ýör, gün görnenok, asman ala bulut. Petiş howada ýakymsyz gyzgynlyk bar. Çişlikçiniň tüssesi agaçlaryň arasyna gabalyp, töwerege ýaýrap bilenok.
– Şu gün magnitnaýa burýa boljak diýdiler. Dawleniýäň nähili?
– Hudaýa şükür, ganymat.
– Kelläme gum dykylan ýaly. – Oraz Sary kellesini aýalarynyň arasynda gysyp, çaýkady. – Ýok, meni dawlenie öldürmez, meni akmaklyk öldürer!.. Sen Şekspiriň «Otellosyny» görüpmidiň?
– Kinosyny gördüm.
– Ol teatr üçin ýazlan eser, kino başartmaz. Aman Gulmämmediň oýnan Otellosyny göräýen bolsadyň!..
– Biz ýetişmedik.
– Oruslaryň bir şahyry, kimdigi anyk ýadymda däl, «Otellonyň» tragediýasy onuň gabanjaňlygynda diýmäň, Otellonyň tragediýasy onuň sadalygynda» diýýär. Meniň tragediýam, inim, meniň ynanjaňlygymda! Men heleýlere ikinji sapar aldandym oturyberdim! Meň bolşuma ynanar ýaly däl. – Ol bir eliniň ýeňse ýüzüni beýleki eliniň aýasyna bat bilen urdy. – Men tüýs

bir goýunkelle! Akmak! Bir ykmanda heleý törüme geçip, ap-aňsat iki million manadymy alyp gitdi. Ynanýan dälsiň!
– Siz aýtsaňyz ynanmaly bolar, ýaşuly.
– At oýnatma! Aýdamda-da bir bada ynanmarsyň. Kim ynanar diýsene, ynanjaňlykdan agzy bişen, ädi ýanan adam ynanar. Başymy-gözümi aýladylar, özümi dürsäre, oýlanara maý berenoklar. Ine bir allanäme maşgla, daş bosagada ýylgyryp, owsun atyp dur! Göz öňüne getirjek bol. «Ýaşuly, siz ýaly ile belli, hormatly adamlaryň pensiýasyny artdyrdylar, gözüňiz aýdyň, nesip etsin!» diýdi. Beh, men bihabar galaýdymmykam, beýle oňat karar bolanda, bada-bat telewizordan, radiodan habar berilýändir, eşitmändirin» diýdim. «Karar diýeniňem hil-hil bolýar, açygy, ýapygy bolýar. Ýapyk karary edara gelende bilip galýas. – Gapdalky goňşy gapylara elek-çelek garap, assaja: – Ýaşuly, gapyňdan goýber-ä, galanyny içerde aýdaýyn» diýdi. Müňkür seredýänimi aňdy betbagt, içeri ätländen maňa ot bolup ýapyşdy. «Ýaşuly jan, hüşgärlik gowy zat, göwnüňize gara gitmez ýaly, sobese til ediň-de soraýyň, men garaşaryn. Iş wagty gutarsa-da nobatçy oturandyr. Men sobesiň inspektory, adym Gülşirin, familiýam Nobatowa, soraň. Siz meni sobesde gören dälsiňiz, biz edarada stol başynda oturyp işlämzok, öýlere aýlanýas, edaralardan gelýän maglumatlary barlaýas. Ýaňy, öýleden soň bize görkezme berdiler: gije-de bolsa, öýlere aýlanyň-da pensiýasy artdyrlan adamlary habardar ediň diýdiler. Pension knižkadan ýazyp almaly zatlar bar, sobese çagyrmaga çekinýäler, köpüň bilmegi derkar däl, goh-galmagal, nägilelik kime gerek. Pula gezek gelende adamlaryň göripligini goýaý sen! Sumkasyndan çykaran kagyzyna seretdi. – Siziň hormatly adamdygyňyzy şeýle-de bilýäs, onda-da spisokda bolanyňyz üçin aýdaýyn: Oraz Saryýew, respublikanyň halk artisti, şeýle gerek?» Hä diýýän. Kagyzy epläp, sumkasyna salyp durka-da: «Pensiýaňyza 200 müň manat goşuldy, saglykda sowmak nesip etsin» diýdi. Heý, mundan soň nädip ynanmajak! Ol eýýäm öýümiň töründe, stol başynda otyr. «Ýaşuly, udostowereniýämi görjekmi?» Sumkasyndan gök daşly udostowerenie çykardy. «Bolýa, gyzym, ynanýan, ynandym» diýýän. «Pension knižkaňyzy beriň» diýdi, berdim, galyň

depdere bellik etmäge oturdy. Äý, diýseň taýýarlykly gelipdir. Meniň bar küýüm-pikirim artyk beriljek pulda, on aýdan iki million boljak duruberjek, ak kirpikli heleýiň ogurlan pulunyň öwezini doljak diýýän. Gülşirin git-gide gözüme perişde ýaly mährem göründi. Seçelenip egnine düşýän towly saçyny kellesini silkip ýeňsä serpende, gulagyndaky brilliant syrga ýalpyldap görünýär. Wah, ýaş ýetmişden geçdi-dä diýip ökünýän. «Ýaşuly, bu işimiz-ä bitdi — diýdi, pension knižkany gapdala goýdy. — Bu aýyňkynam indiki aýa goşup bererler. Ýöne haýyş edýäs, aýdyp ýörmäň». «Näme diýseňiz şony ederis» diýýän. Iki million iki ýüz müň manadyň üstüne iki ýüz müň manat goş, iki million dört ýüz elli müň manat bolýar, bu aýyň goşmaçasynam goşsaň, iki million alty ýüz elli müň manat boljak duruberjek! Eýýäm hyýalymda şol puly kisäme salyp otyryn. Ol jadygöý meni gipnoz etdi. «Ýaşuly, bize ýene bir kyn iş tabşyrdylar» diýdi, «Bizden bitmeli zadyň kynlygy bolmaz» diýdim. «Bankdan daňy bilen möhürli iberilýän paçkalarda kemterlik duş gelýär, aýratynam on müňlük puluň daňysynda. Açylmadyk daňy bar bolsa, haýyş ediň, eýesiniň gözüniň öňünde sanaň, ýetmez çyksa aktlaşdyrmaly diýdiler. Aňrujy mümkin bolsa, bize kömek ediň» diýdi. «Geregiň kömek bolsun, ahyram kösenjek özümiz, özümize kömek etdigimiz bolar» diýýän. «Gaýdyp, sanaman pul beräýmäň diýlip kassalara berk tabşyryldy» diýdi. Kuhnýany remont etdirerin diýip, iki million manat süýşürip goýupdym, iki paçka, şony eline tutdurdym. «Daňysyny açaýjak» diýdi. «Aç-aç!» diýdim. Göz öňüne getirip görýän welin, şol mahal haram heleýiň eli dagam titremändir, bet iş edýän adam biraz tolgunaýjak ýaly. Bir daňyny sanady, dogry çykdy, ikinjisini sanamaga başlanda jaň geldi. Telefon kuhnýadady, bärde, gije ýatyrkaň jyrlasa zähräňi ýarýar. Trubkany alaýyn diýip otagdan çykamda-da, eger-eger, göwnümde çigit ýalyja şübhe ýok-da, öýde uýam oturan ýaly arkaýyn. Telefon jaňynyň ed-dil şol mahala gabat gelşini diý sen! Bir şerraý heleý bar, til edýän şol ekeni. Bile işlän artistimiziň heleýi. Äri görgüliň gaçgyny şol akdaban. Öň-ä günde-günaşa arza-şykaýat edip, ärini teatrdan kowdurdy, indem işläňok diýip, görgüsiýamanyň etini iýjek. «Hä-ä, äriňi ýitirdiňmi?» diýdim. «Oraz aga, seň

ýanyňa baran-a däldir?» diýdi. «Meň ýanyma geler ýaly, bärde ýitiren, galdyran zady barmy?» diýdim. Teý, trubkany goýanokda! Ahyry: «Bärde äriň ýok!» diýip, trubkany goýdum. Goýan badyma-da içerdäki ümsümlige tisginip gitdim, bir erbegligi inim syzan ekeni. Kuhnýadan atylyp çykdym, otagda aýal ýok, «Gülşirin!» diýip gygyrýan, jogap ýok, eýwana seretsem, eýwanda-da ýok. Şondan soň pul ýadyma düşdi. Stoluň üstünde pensiýa knižkam ýatyr, pul ýok. Ylgap podýezde çykdym, ses-semat eşidilmedi. Daşary çykyp, ol ýere, bu ýere ters öwrüldim, Gülşirin zym uçan ýaly. Golaýmyzda polisiýanyň daýanç punkty bar, ylgap bardym. Bolany bolşy ýaly aýtdym, salgyny soradylar. «Şol sypat aýalyň başga-da baran ýeri bar, gözleýäs» diýdiler, iki gün geçdi, heniz-ä hoş habar gelenok. Ine, inibatyr, men ýaly akmagy şeýdip talaýarlar!» — Oraz Sary arkasyny oturgyja ýaplap, gamgynlygyň çuňlugyna batan adamyň hesreti bilen asmana garap dymdy, töweregi unudana meňzedi, bir haýukdan öňki ýagdaýa dolandy. — Janymyň ýangynjyna artistiň heleýine til etdim, sögdüm, ýelniňe neme edeýin diýdim. «Sögdi diýip, polisiýa arz etjek» diýdi. Wah, şeýtsene, aýdara mende has mojuk zat bar diýdim. Til edip meni güýmäp durkaň, saňa meňzeş akdaban öýümi talap gitdi, ýöne ýere şo mahala gabatlap til eden dälsiň, dil düwşensiňiz diýdim. «Goýawer-eý, sowul bela, sowul bela!» diýip, trubkany taşlady. Sen näme diýjek, müňkürlik etmäge esas bar diýjekmi?

— Bilmedim-dä, ýaşuly.

— Kemal, pensiýa alardan-a saňa entek irräkdir?

— Ir-le.

— Gazanjyň bardyr-a?

— Agyz dolduryp aýdara zat ýok.

— Bolanjasy nesip etsin.

— Ýaşuly, sizi azara goýmak gelşiksizdirem welin…

— Birinden aýňalmaga ýetişemok, bah-h, ikinjisi! Azarym özüme ýetik.

— Bilýän, düşünýän, ýaşuly. Meňki maslahat ýaly bir zat, aýdaýyn, derdiňiz ýeňlände oýlanyp görüň.

— Meni taladylar, inim, ynandyňmy şoňa?!

— Ynandym, ynanýan, ýaşuly.

– Häzirlikçe zat aýtma, özüme geleýin.
– Siz barkaňyz başga birine ýüz tutmajak bolýan, ýaşuly. Sizden gowy bitiräýjek adam göremok.
– Gaçyp gitjek ýerim ýok, bäş-üç gün geçsin, iki aýagymy bir gonja sokjak bolma, haýpyň gelsin!.. Sen gaýdyber, men ýene biraz oturjak.
Oraz Sary alleýadan ara açyp barýan Kemalyň yzyndan iňkisli garady, ynanmady öýdýän diýdi. Aňrujy adam duýgusy bar bolsa, ynanmaz ýaly-ha etmedi, nätanyş aýalyň bolşuny aýdanda beýan edişi özüne-de ýarady. Inspektor aýalyň ýüzi, boý-syraty janly keşbe girdi, takyk adama öwrüldi. Onda ak kirpikli aýalyňky ýaly göze görnüp duran üýtgeşik alamat bolmasa-da, köpüň arasyndan ony saýgaryp biljekdi.
Oraz Sary Kemalyň dolmuş göwresiniň gözilginç haýal-ýagal hereketinden biperwaýlyk duýdy. Ony ýigrendi, bir aýagynyň üstüne agram salyp ýörüşini ýigrendi, onuň tutanýerliligine ýoknasyzlyk diýip düşündi. Ýok-la, ol Oraz Sarydan el çekjege meňzänok, düňderilip barşy gursun!..

6.

Kemal bu sapar til etmän duýdansyz geldi.
– Ýaşuly, ýüregiňize düşäýdim öýdýän. Salawmaleýkim
– Gurgunmyň. – Oraz Sary oňa içeri gir diýmedi.
– Ýaşuly, maňa siziň pikiriňiz gerek. – Kemal ýuka çal kurtkasynyň salparan kisesinden eplenip salnan petde kagyz çykardy.
– Götüni ýere uran garry artistde pikir näme işlesin, inim.
– Hudaýa şükür, başyňyz dik. – Kemal kagyzy iç bosagada duran Oraz Sara uzatdy. – Okadara adam galmady, ýaşuly.
Sen maňa näme okatjak bolýarsyň? – Oraz Sary kagyzy alman, oňa şübheli garady. – Indi äýneklem oňly okap bilemok, başym aýlanyberýär.
– Özüm okap beräýeýin, sähelçe zat.
«Munuň niýeti öe girmek» – Oraz Sary kagyzy kakyp aldy, gapyny ýapdy, soňra beton basgançakdan düşüp barýan Kemalyň aýak sesine diň saldy, yzyndan gygyrdy:

— Ýagdaýyma seredeýin, üç-dört günden til edäý, habarlaşman gelme.
Alada galdy, käýindi: «Ogurlanan millionlaryň tapyldymy diýip soranok, ynanmany üçin soranok». Elindäki kagyzy bulap ýere urdy, soňam pytyran sahypalary ýekän-ýekän galdyrdy. Golýazma bäş sahypa ekeni, maşynkada ýazylypdyr. Sözbaşyny okan dessine gyzygdy.

(dowamy bar)… Powestler